

مبانی مشروعیت حکومت

از دیدگاه اهل سنت

نویسنده :

دکتر محمدرضا حاتمی

(دانشیار دانشگاه پیام نور)

سرشناسه	: حاتمی، محمدرضا، ۱۳۴۳ - (دکتر)
عنوان و نام پدیدآور	: مبانی مشروعیت حکومت از دیدگاه اهل سنت // نویسنده محمدرضا حاتمی
مشخصات نشر	: تهران، علوم و فنون رازی، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	: ۱۸۹ صفحه
شابک	: 978-600-7043-24-0
وضعیت فهرست نویسی	: فیا
موضوع	: مشروعیت حکومت
روضوع	: Legitimacy of governments
موضوع	: مشروعیت حکومت - دیدگاه اهل سنت
موضوع	: Legitimacy of government—views of sunnite
رده بندی کنگره	: JC ۴۹۷
رده بندی ده	: ۳۲۰/۰۱۱
شماره کتابشناسی ملی	: ۶۰۶۱۰۸

با همکاری

مبانی مشروعیت حکومت از دیدگاه اهل سنت

انجمن مطالعات جهان اسلام

نویسنده: دکتر محمدرضا حاتمی

ناشر: انتشارات علوم و فنون رازی

صفحه آرابی: کوروش سلطانزاده

چاپ اول: ۱۳۹۸ ، شمارگان: ۱۰۰۰

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۰۴۳-۲۴ -۰۰

نشانی: سهروردی شمالی - رویروی پمپ بنزین - کوچه شهید تقوی - پلاک ۴۸ - واحد ۱۴

فهرست مطالب

.....	مقدمه	۹
.....	فصل اول :	۱۳
.....	پیشینه تاریخی مفهوم مشروعیت	۱۳
.....	و منابع آن	۱۳
.....	مبحث اول: مفهوم مشروعیت و ضرورت آن	۱۹
.....	مفهوم لغوی و اصطلاحی مشروعیت :	۱۹
.....	انواع مشروعیت	۲۹
.....	۱ - مشروعیت در جاده‌های سیاسی	۲۹
.....	۲ - مشروعیت فلسفی	۳۲
.....	فیلسوفان یونان باستان و نظریه مشروعیت	۳۴
.....	- نظریه مشروعیت و قرارداد اجتماعی	۴۱
.....	- نظریه مشروعیت در قرن نوزدهم:	۵۱
.....	- بنیانهای مشروعیت در دموکراسی نوین	۵۷
.....	مشروعیت و کارآمدی (مشروعیت یابی)	۶۲
.....	میزان مشروعیت	۶۶
.....	مشروعیت نظام و اعتماد به نهادها	۶۸
.....	مبحث سوم: منابع مشروعیت حکومت در اندیشه سیاسی غرب	۷۰
.....	۱ - منشأ الهی	۷۱
.....	۲ - سنت (tradition)	۷۸
.....	۳ - کاریزما (فره) Charizma	۸۷
.....	۵ - زور و غلبه	۹۷
.....	فصل دوم	۱۰۵
.....	مشروعیت حکومت از دیدگاه اهل سنت	۱۰۵
.....	مقدمه	۱۰۶

۱۱۱	مبحث اول: استیلاء و زور و غلبه
۱۱۷	نقد و بررسی
۱۴۰	مبحث دوم: استخلاف یا انتصاب امام قبلی
۱۴۲	نقد و بررسی
۱۴۷	مبحث سوم: انتخاب و اجماع اهل حل و عقد (بیعت):
۱۷۱	فهرست منابع

www.ketab.ir

بحث مشروعیت^۱ حکومت و مبانی آن از دیرباز توجه فلاسفه، دانشمندان علوم سیاسی و جامعه‌شناسان را به خود معطوف داشته و بعنوان یکی از اساسی‌ترین مباحث فلسفه سیاسی همواره در کانون تحقیقات و پژوهشهای کلاسیک قرار گرفته است. عمدتاً نیز محور تحقیقات بر این پایه بوده که نشان دهند حاکم بر چه مبنائی حق حکومت و اعمال قدرت سیاسی پیدا کرده و مردم با چه مجوزی این حق را مورد پذیرش قرار داده‌اند و به عبارتی در پی پاسخی به این پرسش بوده‌اند که حاکم از کدامین منبع و منشأ مشروعیت خود را اخذ کرده است. حتی در مباحث اسلامی نیز همواره این پرسش مطرح بوده که مشروعیت حکومت از کجا ناشی می‌شود؟ آیا خداوند سبحان، منبع مشروعیت حکومت و ولایت است؟ و یا برآمده از روشهای دیگری همچون انتخاب مردم، استیلاء و تغلب، است و عهد امام سابق است؟

اهمیت موضوع نیز از این جهت است که امر لا بقاء و دوام هر حکومت و یا نظام سیاسی بستگی تام به کیفیت و میزان مشروعیت آن نظام داشته و خواهد داشت. بنابراین همه حکومتها برای بقاء و استمرار و نیز تقویت پایه‌ها و بنیادهای حکومتی ناچار به بازشناسی مبانی مشروعیت نظام سیاسی خویش اند تا با پشتیبانی از آن بتوانند حق فرمانروایی را از آن خود قرار داده و نیز به منظور پیشگیری از هرگونه بحران مشروعیت به تقویت و گسترش دایره حقانیت و مقبولیت خود در جامعه بپردازند.

^۱ - Legitimacy

بی شک در تبیین مفهوم مشروعیت، تعاریف بسیاری متناسب با دیدگاههای گوناگون ارائه شده است ولی به نظر می‌رسد صحیح‌ترین و مناسب‌ترین تعریف برای آن، «حق حاکمیت فرمانروایان» باشد بدین معنا که حاکم برای اعمال قدرت خود چه مجوزی دارد و مردم برای اطاعت از حاکم چه توجیه عقلی و شرعی ارائه می‌دهند.

«غصب»^۱ نقطه قابل «مشروعیت» است که ملاحظه معنای آن به درک دقیق‌تر مفهوم مشروعیت مدد می‌رساند. از آنجا که دوام و قوام حاکمیت‌ها بستگی به مشروعیت آنان دارد حکومت‌های غاصب و غیرمشروع نیز در تلاشند تا به شکلی حاکمیت خود را با استغنی از مشروعیت کاذب و دروغین بیارایند. و این مطلب یعنی در آمیختن سر سر و آراستن حکومت باطل به زینت حق این کلام امام علی (ع) را یادآور می‌شود که می‌فرماید:

«فلو ان الباطل خلص من مزاج الحق لم یخف علی المرتادین. ولو ان الحق خلص من لبس الباطل لانقطعت عنه السن المعین. لکن یؤخذ من هذا ضغث و من هذا ضغث فیمزجان، فهنا لک یتولی الشیطان لبس ارائه»^۲
یعنی اگر باطل با حق درنیامزد؛ حقیقت جو آن را شناسد و داند و اگر حق به باطل آمیخته نگردد دشمنان را مجال طعنه زدن نماند. لیکن اندکی از این و اندکی از آن گیرند و با هم در آمیزند و اینجاست که شیطان فرصت و حیل

^۱ - usurp

^۲ - نهج البلاغه، ترجمه سیدجعفر شهیدی، (تهران: انتشارات علمی و فرهنگی، ۱۳۸۰) چاپ

برانگیزد تا بر افراد خود چیره و استیلاء یابد.

بنابراین مشروعیت یا حق فرمانروایی حاکمان و اطاعت شهروندان بیانگر کاربرد قدرت و انحصار سلطه و اقتدار دولت با دیدی خوش بینانه است. به سخن دیگر توجیه اخلاقی و عقلانی و جواب قانع کننده این سوال که چرا باید حکمرانان اطاعت شوند؟ و چرا باید گروهی حکمرانی نمایند؟ سخن گفتن از مشروعیت است. فاسفه‌های سیاسی و اندیشه‌های مربوطه نیز در حقیقت کوششی بوده است برای یافتن پاسخ به این سؤال. هنگامی که هابز در لویاتان ماهیت حکومت را بیان می‌نماید در حقیقت مشروعیت و مکانیسم سلطه‌رانی آن را بیان می‌دارد. وی منشأ مشروعیت حکومت را قرارداد اجتماعی می‌داند که بر اساس توافق افراد بنامه ایجاد شده است و ضمن آن افراد حق حکومت را به یک فرد یا انجمن واگذار می‌نمایند.

اندیشمندان دیگری چون لاک، سسکیو و روسو نیز منشأ این رابطه بین حاکم و رعیت را بر اساس توجیهی فلسفی بیان می‌دارند که به نحوی توضیح مشروعیت است. بنابراین مشروعیت بعد ضروری و لازم هر دولتی است و شکل‌گیری، پایداری و تداوم نظامها و حکومتها به آن بستگی دارد.